

Európska Charta o regionálnych jazykoch alebo jazykoch menšín

Vytváranie priestoru pre regionálne a menšinové jazyky

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

Používaním sa jazyk stáva silnejším Používajte ho, aby ste oň neprišli!

Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov je jedinečnou zmluvou uzavretou medzi štátmi, ktoré sa prihlásili k budúcnosti priaznivých podmienok pre jazyky.

Úpadok jazyka možno zastaviť, ba dokonca ho možno zvrátiť, ako ukazujú príklady z mnohých krajín, kde sa príslušníci mladšej generácie učia používať jazyky, ktorými sa tradične hovorí v ich rodinách a regiónoch. Takýmto spôsobom sa zachránili celé kultúry, ktoré znova prosperujú.

Neplatí to však pre všetky európske jazyky. Je pravda, že existujú jazyky, ktorými hovorí čoraz menej ľudí. Keby sa tento trend nezvrátil, nevyhnutne by to viedlo k zániku jazykov v regiónoch, kde sa po celé stáročia tradične používali a kde sa stali neoddeliteľnou súčasťou regionálnej identity.

Krajiny, ktoré sa pripojili k rodine charty, sa rozhodli chrániť a podporovať jazyky ohrozené rizikom marginalizácie v krajinách, kde sú tieto jazyky tradične prítomné.

Používanie jazykov v každodennom živote

Charta obsahuje presné usmernenia o spôsoboch ochrany a podpory menšinových alebo regionálnych jazykov v každodennom živote.

Od štátov sa požaduje, aby v týchto jazykoch zabezpečili vzdelávanie, mediálne služby ako je tlač, rozhlas a televízia, a výkon verejnej správy.

Charta podporuje používanie regionálnych alebo menšinových jazykov vo všetkých aspektoch každodenného života, od označovania ulíc cez zdravotnú starostlivosť až po styk s orgánmi verejnej správy.

Regionálne alebo menšinové jazyky

Predmetom charty sú iné jazyky, než je jazyk alebo jazyky používané väčšinou obyvateľstva, a to aj vtedy, keď nimi hovorí len málo ľudí. Za regionálne alebo menšinové jazyky sa nepovažujú jazyky migrantov alebo dialekty štátneho jazyka.

Dôraz na používanie jazyka

Charta má priniesť prospech jazykom ako takým podporou ich reálneho používania vo všetkých oblastiach verejného aj súkromného života. Kľúčovú úlohu pri dosahovaní tohto cieľa zohrávajú osoby hovoriace regionálnymi alebo menšinovými jazykmi. Jazyk môže žiť a rozvíjať sa len vďaka každodennému a aktívnemu používaniu.

Príspevok k mieru a vzájomnému porozumeniu

Rešpektovanie regionálnych alebo menšinových jazykov a podpora ich používania nie je v rozpore s úradnými jazykmi v štáte, ani s potrebou učiť sa týmto jazykom. Práve naopak – uznávanie regionálnych alebo menšinových jazykov a rešpektovanie ich používateľov a kultúry súvisiacej s týmito jazykmi prispieva k dobrému ovzdušiu v spoločnosti.

Rešpektovanie jazykov a s nimi súvisiacich kultúr vedie k zjednocovaniu a nie k rozdeľovaniu krajiny. Je najlepším a často aj jediným spôsobom integrácie ľudí s rozdielnym jazykovým a kultúrnym zázemím.

Spoločný rámec pre európske štáty

Charta je jediným medzinárodne záväzným nástrojom zameraným na ochranu menšinových jazykov. Signatárskym štátom prináša výhodu spoločného a medzinárodne uznávaného rámca pre formuláciu ich jazykovej politiky. Zároveň ponúka bohaté skúsenosti s rôznymi možnosťami posilňovania jazykov v praktickom živote.

Charta je súčasťou súboru dohovorov, ktoré sú dôkazom dlhodobého záujmu Rady Európy o ochranu národnostných menšín, medzi ktoré patrí aj Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd a Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín.

Platforma pre spoluprácu medzi štátmi a mimovládnyimi organizáciami

Politiku podpory jazykov možno rozvíjať len v spolupráci s používateľmi týchto jazykov. Takáto vzájomná spolupráca je prospešná pre všetky zúčastnené strany. Podmienkou úspešného uplatňovania charty je úzky dialóg medzi orgánmi verejnej moci a občianskou spoločnosťou.

Monitorovanie ako nevyhnutný krok

Pravidelné monitorovanie spôsobu uplatňovania charty v štáte je zárukou, že tento zmluvný dokument zostane živým a rozvíjajúcim sa nástrojom. Už v počiatkovej fáze si vďaka procesu monitorovania príslušné orgány lepšie uvedomili potenciál či nedostatky svojej jazykovej politiky. Monitorovanie zároveň prispieva k vytváraniu konštruktívnych kontaktov medzi orgánmi verejnej správy a používateľmi jazykov, na ktoré sa charta vzťahuje. Nadväzujú sa pritom aj kontakty medzi jednotlivými jazykovými skupinami.

Ústredný bod

Už v prvých štádiách implementácie charty sa urobili mnohé zlepšenia. Postupom času sa vyriešili aj ďalšie problémy. Charta je ústredným bodom mechanizmu vytvoreného s cieľom ochraňovať jazyky a podporovať priaznivé podmienky pre ich rozvoj a posilňovanie jazykovej rozmanitosti Európy.

Proces charty

Do procesu charty sú zapojení traja hlavní partneri:

- Rada Európy

- štát

*- mimovládne organizácie a ďalší zástupcovia
používateľov jazyka*

Konstruktívny dialóg

Charta je zmluvným dokumentom Rady Európy, ktorý sa priebežne monitoruje.

Rovnako ako v prípade mnohých ďalších zmluvných dokumentov Rady Európy sa monitorovanie uskutočňuje na základe dvojstupňového prístupu. V rámci prvého stupňa predkladá správu o uplatňovaní dohovoru samotný zmluvný štát.

Na druhom stupni vykonáva nezávislé monitorovanie výbor expertov vymenovaný ministrami zahraničných vecí členských štátov Rady Európy.

Do procesu monitorovania sú zapojené všetky zainteresované strany: predstavitelia vlády, verejná správa, mimovládne organizácie a ďalší zástupcovia používateľov dotknutých jazykov. Vytvára sa tak priestor na neprestajný dialóg medzi všetkými zúčastnenými stranami, pričom používatelia jazykov zohrávajú v procese uplatňovania charty ústrednú úlohu.

Výbor expertov

Opakované monitorovanie spôsobu uplatňovania charty v štáte vykonáva výbor expertov. Výbor expertov posudzuje všetky správy predkladané štátom a na tomto základe vypracúva správu pre Výbor ministrov Rady Európy (výbor ministrov).

Orgány alebo združenia zriadené zákonným spôsobom môžu upozorňovať výbor expertov na záležitosti súvisiace so záväzkami prijatými štátom.

V rámci prípravy hodnotiacej správy zástupcovia výboru spravidla navštívia aj príslušný štát, kde získavajú ďalšie informácie od orgánov verejnej správy a zástupcov používateľov dotknutých jazykov (návštevy na mieste). Takáto prax zaručuje, že charta zostáva živým a rozvíjajúcim sa nástrojom.

Výbor ministrov

Na základe hodnotenia výboru expertov výbor ministrov (pozostávajúci z ministrov zahraničných vecí členských štátov Rady Európy) následne vypracúva odporúčania pre vlády štátov, ktoré ratifikovali chartu. Odporúčania výboru ministrov sú tým nástrojom charty, ktorý má najvyššiu autoritu. Ukazuje sa, že štáty pohotovo reagujú na odporúčania, ktoré v mnohých štátoch ovplyvnili ich politiku.

Transparentný postup

Proces charty je transparentný. Dôležité je zabezpečiť zhromažďovanie a výmenu poznatkov získaných v tejto oblasti.

Správy štátov (predkladané raz za tri roky), hodnotenia týchto správ výborom expertov a odporúčania výboru ministrov sa uverejňujú a sú všeobecne prístupné na webovej stránke Rady Európy.

Štát

Pri podpise a ratifikácii charty si štát zvolí jazyky, ktoré sa zaviaže chrániť v súlade s časťou III charty (minimálne 35 zo 68 záväzkov).

Do jedného roka od ratifikácie štát predloží prvú správu o svojej politike vzťahujúcej sa na časť II charty a o opatreniach prijatých v súvislosti s tými ustanoveniami časti III, ktoré sa zaviazal uplatňovať.

Ďalšie správy sa predkladajú v trojročných intervaloch. Štát pri príprave správy zvyčajne konzultuje so zástupcami osôb hovoriacich regionálnymi alebo menšinovými jazykmi. Je to prax, ktorá sa dôrazne odporúča vzhľadom na to, že sa ňou posilňuje vzájomné porozumenie a v mnohých prípadoch sama osebe vedie k riešeniu otázok.

Štát je povinný svoju správu zverejniť. Správa sa uverejňuje aj na webovej stránke charty.

Rada Európy môže organizovať semináre alebo stretnutia, aby štátu pomohla v prípravách na ratifikáciu charty. Aj samotný štát môže organizovať stretnutia súvisiace s prípravou a s procesom šírenia jeho správ. Tieto semináre alebo stretnutia sa môžu konať aj v rámci ďalšieho šírenia informácií o hodnotiacej správe výboru expertov a o odporúčaniach výboru ministrov.

Mimovládne organizácie a ďalší zástupcovia používateľov jazykov

Mimovládne organizácie a ďalší zástupcovia používateľov dotknutých jazykov majú právo štát a Radu Európy kedykoľvek informovať (prostredníctvom sekretariátu charty) o otázkach súvisiacich s uplatňovaním charty. Zároveň sa povzbudzuje ich aktívna účasť na príprave správ, ktoré predkladá štát.

V rámci procesu monitorovania, ktorý nasleduje po predložení správy štátu, sa uskutočňujú konzultácie s mimovládnyimi organizáciami a s ďalšími zástupcami používateľov jazykov. V tomto procese sa môžu iniciatívy ujať aj tieto organizácie a samotní používatelia a sekretariát charty môžu aktívne informovať o otázkach súvisiacich s uplatňovaním charty.

Stručne o charte

Štruktúra charty

Časť I

Rozsah pôsobnosti charty je vymedzený v časti I.

Časť II

V časti II je vyjadrený „duch charty“. Jeho ústredným bodom je uznávanie regionálnych alebo menšinových jazykov ako výrazu kultúrneho bohatstva. Ustanovenia časti II sa vzťahujú na všetky jazyky, ktoré sú v štáte tradične prítomné.

Časť III

Štát výslovne určí, na ktoré jazyky sa má vzťahovať pôsobnosť podrobnejších ustanovení časti III. Pre každý z týchto jazykov sa štát zaviazne uplatňovať najmenej 35 z 68 ustanovení.

Časť IV

Monitorovanie charty je ústredným prvkom procesu charty. Monitorovanie a ďalšie otázky súvisiace s uplatňovaním charty sú upravené v časti IV.

Časť V

Nadobudnutie účinnosti charty a záležitosti týkajúce sa jej podpisu a ratifikácie upravuje časť V charty.

ČASŤ II

SEDEM ZÁSAD, KTORÉ SA VZŤAHUJÚ NA VŠETKY JAZYKY

Časť II charty sa vzťahuje na všetky regionálne alebo menšinové jazyky, ktoré sú v krajine tradične prítomné bez ohľadu na to, či ich štát zahrnul medzi tie, ktoré sa zaviazal chrániť na základe podrobnejšej časti, alebo nie. Časť II ustanovuje tieto základné princípy:

- Jadrom charty je uznávanie regionálnych alebo menšinových jazykov ako **výrazu kultúrneho bohatstva a nevyhnutnosť rozhodných opatrení** na podporu týchto jazykov. Mnohé zo štátov, ktoré sa prihlásili k charte, dnes chránia a podporujú jazyky, ktoré sa dovtedy dokonca ani neuznávali ako súčasť kultúrneho a jazykového dedičstva krajiny.
- Charta taktiež požaduje, aby štáty rešpektovali **geografickú oblasť** regionálnych alebo menšinových jazykov. V praxi sa táto zásada uplatňuje napr. v situácii, keď štát zamýšľa zmeniť administratívne rozdelenie spôsobom, ktorý by mal negatívne dôsledky pre regionálne alebo menšinové jazyky.
- Základnou zásadou charty je, že používanie jazykov by sa nemalo obmedzovať len na súkromnú sféru. Používanie jazykov treba podporovať aj vo **verejnom živote**. Na základe tejto zásady štátne aj samosprávne orgány rozvíjajú nové oblasti používania jazykov vo všetkých oblastiach verejného života, ako je vzdelávanie, verejná správa, súdy, médiá a hospodársky život.
- **Vzdelávanie** na všetkých stupňoch má rozhodujúci význam pre rozvoj každého jazyka. Charta požaduje, aby štáty zabezpečili primerané formy a prostriedky na vyučovanie všetkých ich regionálnych alebo menšinových jazykov a učenie sa týmto jazykom. V mnohých prípadoch sa tak zlepšilo poskytovanie vzdelávania v niektorých jazykoch alebo vyučovanie jazyka ako predmetu, a to aj v prípade jazykov, na ktoré sa nevzťahuje ochrana podľa podrobnejšej časti III charty.

- Charta preniknutá duchom vytvárania priaznivého prostredia pre jazyky presadzuje pozitívne a konštruktívne riešenia pre ich rozvoj. S týmto cieľom treba **posilňovať vzájomné porozumenie** medzi všetkými jazykovými skupinami v krajine bez ohľadu na to, či ide o osoby hovoriace väčšinovým, regionálnym alebo menšinovým jazykom. Vzájomný rešpekt, porozumenie a tolerancia vo vzťahu k jazykom sú ústrednými prvkami charty. Charta však zároveň jasne požaduje, aby štáty zakázali všetky nepodložené rozdiely, výnimky, obmedzenia alebo výhody pri používaní jazyka.
- Úloha **médií** má pre podporu vzájomného porozumenia a rešpektovania ostatných ľudí, ich kultúr a jazykov zásadný význam. Charta požaduje, aby štáty povzbudzovali médiá k úsiliu o dosiahnutie tohto cieľa.
- V mnohých prípadoch majú osoby hovoriace regionálnym alebo menšinovým jazykom tzv. materský štát, v ktorom sa hovorí aj ich jazykom, často ako dominantným. Charta požaduje, aby štáty aktívne podporovali **cezhraničné výmeny**. Tieto výmeny môžu mať rôzne formy, ako je napr. dostupnosť médií, kultúrne kontakty alebo spolupráca pri príprave osnov vyučovania jazyka.

ČASŤ III

VÝBER SPOMEDZI 98 OPATRENÍ V SIEDMICH OBLASTIACH VEREJNÉHO ŽIVOTA

Časť III charty tvorí 68 článkov, ktoré dovedna obsahujú 98 opatrení na podporu jazykov spadajúcich pod ochranu podľa tejto časti charty. Na každý z týchto jazykov sa musí vzťahovať najmenej 35 záväzkov v najmenej siedmich oblastiach verejného života. Pri väčšine jazykov sa však štáty v súlade s duchom charty rozhodli, že tento minimálny počet prekročia. V praxi to môže napr. znamenať:

Vzdelávanie

- Osoby hovoriace určitým jazykom môžu dať svoje deti do školy, v ktorej sa ich jazyk používa ako vyučovací jazyk, alebo v ktorej je prinajmenšom vyučovacím predmetom, a to na všetkých relevantných stupňoch: od predškolského až po vysokoškolské vzdelávanie.
- Štát je povinný poskytovať takéto vzdelávanie a zabezpečiť primeranú odbornú prípravu učiteľov.

Súdy

- Osoby hovoriace daným jazykom môžu svoj jazyk používať v konaní pred súdom bez ďalších výdavkov na tlmočenie alebo preklad.
- Štát je povinný zabezpečiť, aby dokumenty vyhotovené v tomto jazyku boli prijateľné pred súdom.

Styk so správnymi orgánmi

- Osoby hovoriace daným jazykom môžu vo svojom jazyku vyplňať tlačivá a viesť korešpondenciu s orgánmi verejnej správy, písať v ňom svoje meno, zemepisné názvy a používať svoj jazyk na verejných tabuliach.
- Štát je povinný zabezpečiť, aby pracovníci správnych orgánov boli schopní komunikovať v danom jazyku.

Médiá

- Osoby hovoriace daným jazykom majú prístup k rozhlasovému a televíznemu vysielaniu alebo k pravidelným programom, ktoré v ich jazyku vysielajú verejnoprávne alebo súkromné médiá; majú možnosť čítať noviny a majú prístup k audiovizuálnym dielam v menšinových jazykoch.
- Štát je povinný podporovať vysielanie v danom jazyku v rámci verejnoprávneho vysielania alebo povzbudzovať súkromné elektronické médiá k tomu, aby do svojho vysielania zahrnuli túto službu, a primeranými spôsobmi podporovať produkciu ostatných médií.

Kultúrne aktivity

- Osoby hovoriace daným jazykom majú prístup k bohatému kultúrnemu životu, knižniciam, uverejňovaniu kníh v ich jazyku, a k budovaniu terminológie v ich jazyku.
- Štát sa zaväzuje povzbudzovať a podporovať rôzne kultúrne aktivity a zabezpečiť účasť zástupcov jednotlivých jazykov na plánovaní kultúrnych aktivít.

Hospodársky a spoločenský život

- Osoby hovoriace daným jazykom môžu svoj jazyk používať pri podávaní žiadostí o sociálnu podporu a starostlivosť, a používanie ich jazyka sa podporuje vo všetkých oblastiach hospodárskeho života.
- Štát je povinný odstrániť všetky obmedzenia používania jazykov na pracovisku, ktoré nie sú jednoznačne podložené praktickými dôvodmi.

Cezhraničné výmeny

- Osoby hovoriace daným jazykom využívajú cezhraničné televízne a rozhlasové vysielanie alebo ďalšie výhody vyplývajúce z otvorených hraníc so susednými krajinami, kde sa používa ich jazyk.
- Štát sa zaväzuje podporovať cezhraničné aktivity, v prípade potreby aj prostredníctvom uzatvárania dohôd so susednými krajinami.

Charta môže znamenat' pozitívnu zmenu v každodennom živote

*V mnohých ohľadoch
charta ovplyvňuje postavenie
regionálnych alebo menšinových jazykov
v každodennom živote.*

Kľúčovú úlohu majú osoby hovoriace daným jazykom

Nanajvýš dôležité je pochopiť povahu charty ako proces ochrany a podpory regionálnych alebo menšinových jazykov. Vôbec najdôležitejšiu úlohu v tomto procese hrá každodenné používanie jazykov, na ktoré sa vzťahuje ochrana na základe charty. Budúcnosť jazyka závisí od jeho každodenného používania v súkromnom i verejnom živote. Vychádza sa pritom zo záväzkov prijatých v oblasti vzdelávania, každodenného využívania médií a kultúrnych aktivít. Závisí aj od prejavenej vôle používať regionálny alebo menšinový jazyk – pokiaľ je to možné – vo verejnej správe a v úradnom styku. Bez takéhoto každodenného prispievania k jazykovej rozmanitosti Európy by ďalšie úsilie nemalo zmysel.

Uvádzame len niekoľko príkladov, keď sa vďaka charte dosiahla zmena v každodennom živote ľudí, ako je:

- možnosť učiť sa svojmu jazyku a hovoriť ním v škole
- možnosť vyplňať úradné tlačivá vo svojom jazyku
- názvy ulíc a miestne názvy v ich jazyku
- počúvanie rozhlasu, sledovanie televízie alebo čítanie novín v ich jazyku
- prístup k bohatému kultúrnemu životu vo všetkých jeho aspektoch, k literatúre, divadlu, koncertom a video dielam uvádzaným v ich jazyku a odrážajúcich ich kultúru

**Charta je procesom,
ktorý uskutočňujú aktívni partneri**

- v štátoch
- v komunitách hovoriacich svojimi jazykmi
- v celej Európe

**Váš jazyk sa nemôže opotrebovať –
používaním sa môže len posilniť.
Používajte ho, aby ste oň neprišli!**

Na webovej stránke charty www.coe.int/minlang nájdete

- zoznam štátov, ktoré podpísali a ratifikovali chartu
- konkrétne jazyky, na ktoré sa vzťahuje charta v jednotlivých štátoch
- všetky pravidelné správy štátov
- všetky hodnotiace správy výboru expertov
- odporúčania, ktoré pre štát vypracúva Výbor ministrov Rady Európy
- linky na ďalšie pramene a literatúru o charte
- usmernenia a kontrolné zoznamy týkajúce sa uplatňovania charty a prípravy pravidelných správ určené pre orgány verejnej správy a mimovládne organizácie
- aktuality a informácie týkajúce sa uplatňovania charty
- úplné znenie Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov a jej dôvodovej správy

Môžete sa obrátiť aj na sekretariát prostredníctvom e-mailu,
listom alebo telefonicky:

**Secretariat of the European Charter
for Regional or Minority Languages**

Directorate General IV
Education, Culture and Heritage, Youth and Sport

Council of Europe
F-67075 Strasbourg Cedex.
Telefón (recepčia) +33 (0) 3 88 41 20 00
E-mail: minlang.secretariat@coe.int

Slovak version

